

JUN 2015.

Nemačka kao mogući uzor

BFPE Diskusije 4/2015

Marko Savković

U pojedinim aspektima – pre svega, bezbednosti i odbrane – spoljna politika Srbije se dešava i o njoj se raspravlja. Međutim, pogrešno je smatrati Strategiju bezbednosti, Strategiju odbrane, pa čak i okvir za pregovore sa EU zamenom za krovni dokument kojim bi se elite opredelile prema spoljnoj politici Srbije. Jedan mogući put do takvog dokumenta vodi preko procesa "kritičkog pregleda" (review) spoljne politike kroz koji je nedavno prošla Nemačka.

Beogradski fond za političku izuzetnost
Belgrade Fund for Political Excellence

Sigurno ste tu frazu više puta pročitali – Srbija je prešla dug put od korisnika do toga da bude smatrana izvoznikom bezbednosti. Naša zemlja saraduje, razmenjuje informacije, organizuje različite obrazovne programe i to u kontekstu svog učešća u različitim regionalnim inicijativama. Najkonkretnije, Srbija doprinosi mirovnim operacijama, gde angažman njenih snaga raste u kvalitetu i obimu. Angažuje se sve veći broj vojnika koji dobijaju sve teže zadatke pod zastavom UN i EU.

Ovakvo postupanje je u našem najboljem interesu. Srbija deli pretnje sa drugim evropskim narodima. Uzmimo klimatske promene – katastrofalne poplave koje su zadesile Srbiju prošle godine desiče se, pre ili kasnije, ponovo, samo je pitanje gde. Isto se može reći i za šumske požare ili (industrijske) akcidente. Ili, primer na suprotnoj strani spektra – odlazak mladih u redove Islamske države (ID). Jesmo li sposobni da sami, bez razmene informacija sa drugim zemljama, pratimo kretanje ovih radikalizovanih ljudi kada – i ako – odluče da se vrate u svoju domovinu? Naravno da ne.

U pojedinim aspektima – pre svega, bezbednosti i odbrane – spoljna politika Srbije se, dakle, nesumnjivo dešava i o njoj se raspravlja. Prvenstveni razlog za to nalazimo u procesu evropskih integracija, gde Evropska komisija praktično zahteva angažman civilnog društva. Međutim, pogrešno je smatrati Strategiju bezbednosti, Strategiju odbrane, pa čak i okvir za pregovore sa EU, zamenom za krovni dokument kojim bi se elite opredelile prema spoljnoj politici ove zemlje. Jedan mogući put do takvog dokumenta vodi preko procesa "kritičkog pregleda" (review) spoljne politike kroz koji je nedavno prošla Nemačka.

KAKO JE IZGLEDAO NEMAČKI "KRITIČKI PREGLED": Mnogo je pisano o nemačkoj ulozi u Evropi. Više autora je pri tom upotrebilo pridev "neodlučna". Od evrozone do Ukrajine, nemačko rukovodstvo je kritikovano zbog navodne pasivnosti u pristupu rešavanju kriza.

Istovremeno, istom tom rukovodstvu (kao i njihovim prethodnicima) niko ne može osporiti uspehe na domaćem terenu – Nemačka je globalni lider (ili među liderima) u domenima preduzetništva, socijalnog dijaloga, inovacija. Pitanje je, međutim, može li se ova dominacija pretvoriti u liderstvo u spoljnoj politici? Ako da, onda kakvo?

Konačni rezultat procesa kritičkog pregleda, koji je trajao tokom cele 2014. godine, izveštaj "Krizna-red-Evropa" (Krise-Ordnung-Europa), nemački ministar Frank Valter Štajnmajer predstavio je u Bundestagu 25. februara.

Prema ministru Štajnmajeru kritički pregled je zapravo "promišljanje budućih izgleda nemačke spoljne politike i to putem dijaloga MSP sa najvažnijim akterima spoljne i bezbednosne politike, uključujući civilno društvo". Organizovane su panel diskusije, radionice i simulacije; posebno je razgovarano sa zaposlenima u MSP. Sazvana je, najzad, i međunarodna konferencija. Nazivi panela – Šta svet očekuje od Nemačke? – "umešati se ili se uzdržati?" – prikaz rezultata istraživanja javnog mnjenja i, na kraju, "šta Nemci misle o spoljnoj politici svoje zemlje" – najbolje pokazuju ciljeve organizatora.

Krenulo se od više načelnih pitanja. Raspolaže li Nemačka resursima potrebnim da se uhvati u koštac sa globalnim promenama? Raspolaže li odgovarajućim spoljnopoličkim instrumentima? Upotrebljava li ih na pravi način? "Razmišljalo" se o ulozi Nemačke u svetu; budućnosti Evrope; partnerima (partnerstvima) Nemačke; (značaju) ljudskih prava; elementima međunarodnog sistema u nastajanju; krizama i konfliktima. Razmišljalo se, pri tom, srednjoročno na dve do pet godina.

Međutim, preporuke koje izveštaj sadrži su sve samo ne srednjoročne po efektima. Tako je navedena potreba za promenom organizacione kulture (kulture upravljanja) u okviru samog ministarstva. Predloženo je i uspostavljanje potpuno nove organizacione jedinice –

Direktorata za prevenciju kriza, stabilizaciju i postkonfliktnu izgradnju mira. Ujedno, preporučeno je spajanje direktorata za razoružanje sa onim koji se bavi Ujedinjenim nacijama. Prema mišljenju Jana Tehau (Techau) iz Karnegi centra u Evropi, bilo je krajnje vreme da se organizaciona kultura u Ministarstvu promeni, budući "pasivna, bez strategije, tako karakteristična za vremena Zapadne Nemačke (nazvana 'genšerizam' po Hansu-Ditrihu Genšeru), preterano obazriva kada je reč o ozbiljnijoj ulozi Nemačke u svetu". Naročito je važno to da su u izveštaju apostrofirani i principi na kojima nemačka spoljna politika počiva – oslonac na multilateralizam; odnosno svest o vodećoj ulozi u Evropi i neophodnost promovisanja "evropskog modela u međunarodnim odnosima". Zapravo, u svom obraćanju koje prenosi citirani Tehau, Štajnmajer kaže da "spoljna politika Berlina može biti samo evropska", te da je oslonac na Evropu poput "refleksa" za njegovu zemlju.

Sve vreme organizatori su u javnost plasirali poruku da je spoljna politika "briga svih nas". Sudeći prema istraživanju javnog mnjenja fondacije Kerber, u Nemačkoj je ta svest zaista i prisutna, budući da je skoro dve trećine građana zainteresovano za spoljnopolitička dešavanja.

Na kraju, nemački odgovorno, predviđeno je da se preporuke iz izveštaja primene u roku od 18 meseci.

ZAŠTO NE I SRBIJA: Nemačka je velika i uspešna zemlja, reći će mnogi. Odakle nam ideja da se poredimo? Sigurno kao društvo ne raspoložemo potrebnim kapacitetima da "iznesemo" ovakav proces. Međutim, proces pregleda nešto je novo i za njih. Zapravo, s obzirom na to koliko se od Nemačke očekuje, kao zemlje "čija su kreativnost, resursi i bogatstvo ideja očajnički potrebni" (Silka Tempel), o njenoj spoljnoj politici se ni izbliza ne raspravlja dovoljno. Problem je u nasleđu i kod "njih" i kod "nas", s tim da, dok u Nemačkoj nasleđe ograničava razmišljanje o spoljnoj

politici, u Srbiji se pozivanjem na nasleđe sama rasprava dovodi u pitanje. Pri tom, ton debate je u samoj Nemačkoj naglašeno samokritičan: sam ministar Štajnmajer je jedno od svojih obraćanja započeo pitanjem "šta nije u redu sa nemačkom spoljnom politikom". Pokušajte da to zamislite kod nas, gde je sam institut javne rasprave ugrožen prekidima u komunikaciji ("čutanjem administracije"), nerazumnim rokovima, pa i nedovoljnom reprezentativnošću samih debata.

Pri tom – barem kada je reč o šire shvaćenom civilnom društvu – kapaciteti u Srbiji i te kako postoje. Zapravo, "pregled" se dešava i kod nas, mada ne organizovano. Tako je više etabliranih nevladinih organizacija razvilo programe u okviru kojih se vode rasprave o spoljnoj politici Srbije, a sve u kontekstu evropskih (i evroatlantskih) integracija. Nekoliko think-tank organizacija pokrenulo je projekte gde se spoljna politika Srbije kritički posmatra putem analize njenih odnosa sa pojedinim velikim silama. U kolikoj god krizi bili mediji, pored više iskusnih spoljnopolitičkih komentatora i komentarki, pojavila se i mlađa garda, neopterećena mainstream razmišljanjem. Najzad, ne zaboravimo akademsku zajednicu u okviru koje se dešavaju dve bitne promene: prvo, u toku je smena generacija; drugo, otvaraju se novi studijski programi posvećeni nekom od aspekata međunarodnih odnosa, i to ne nužno na državnim univerzitetima.

Naravno, ne može i ne sme nam promaći unutrašnjopolitički kontekst, kako nemačkog pregleda tako i drugih, sličnih procesa u budućnosti. Štajnmajer, socijaldemokrata na čelu ministarstva, nastoji povratiti deo uticaja u spoljnim poslovima koji je otišao Kanzleramtu, odnosno Merkelovoj. Ujedno, opet prema mišljenju Tehau, pokušava se predstaviti većim evroentuzijastom od svoje, sada već poslovično stroge, šefice. Dakle, postoji i prizemniji motiv. Pa opet, šta je tu loše? Zamislite sličnu situaciju u našoj zemlji. Umesto konstrukcijom afera, koalicioni partneri se konstrukcijom inicijativa, koje su istinski progresivne, inkluzivne i

transparentne, nadmeću za podršku građana. To sigurno ne može voditi lošim posledicama, naročito kada je ovako važna politika u pitanju.

Autor je programski direktor Beogradskog bezbednosnog foruma i koordinator programa u Beogradskom fondu za političku izuzetnost (BFPE). Tekst je deo izlaganja na Rose Roth seminaru, održanom u Beogradu 31. marta 2015. Prvi put je izašao u štampu u br. 215 Novog magazina, 11. juna 2015. godine (str. 26-30).